

Феноменологічний підхід до вивчення утопії звільняє її дослідження (і дослідників) від необхідності повторення доволі непродуктивних тверджень щодо ненауковості утопії. Певною мірою критика ненауковості утопії підтримувалася і диктувалася марксистською традицією, що намагалася протиставляти ненауковість утопії “науковості” марксистської теорії. Якщо ж ми розглядаємо утопію в зв’язку з повсякденністю, то її ненауковість може трактуватися навіть як позитивна риса, як свідчення про її наближеність до реального життя людей. При цьому стає очевидним, чому формування утопії пов’язане насамперед не з логічними конструкціями, а з ірраціональними елементами та інтуїтивними рішеннями (наприклад, чому один автор створює позитивну утопію і вважає, що майбутнє буде кращим від сьогодення, а інший створює антиутопію з описами жадливої перспективи розвитку людства). Звичайно, конкретні способи застосування методів феноменології до аналізу утопії як феномену суспільної свідомості потребують окремої розробки та осмислення. Проте, на нашу думку, феноменологічний підхід розкриває нові можливості у дослідженні утопії.

Отже, дослідження феномену утопії може здійснюватися за допомогою різних методів, з використанням різних підходів. Деякі з цих

підходів вже використовувалися дослідниками, інші ще чекають наукової розробки. Проте безумовно, що лише всебічне вивчення такого складного явища суспільного життя та суспільної думки, як утопія, може дати ключ до зрозуміння саме цього явища та його значення і ролі у житті суспільства.

1. Жолковский А. Блуждающие сны. Из истории русского модернизма. – М., 1992.
2. Замятин Е. Мы // Вечер в 2217 году. – М., 1990.
3. Ионин Л.Г. Социология культуры: путь в новое тысячелетие: Учеб. пособие. – М., 2000.
4. Китайские социальные утопии. – М., 1987.
5. Лао Шэ. Избранное. – М., 1982.
6. Мортон А.Л. Английская утопия. – М., 1956.
7. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. – К., 2003.
8. Утопия и утопическое мышление: Антология зарубежной литературы / Под. ред. В.А. Чаликовой. – М., 1991.
9. Хенсберген Г. Антонио Гауди. Биография. – М., 2003.
10. Шестаков В.П. Эсхатология и утопия (Очерки русской философии и культуры). – М., 1995.
11. Шюц А. Избранное: Мир, светящийся смыслом. – М., 2004.
12. Эстетика Морриса и современность: Сб. статей // Отв. ред. В.П. Шестаков. – М., 1987.

УДК 316.4+1(092)(73) Сорокін

О.Р. Грабовська

Національний університет “Львівська політехніка”

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОЇ КРИЗИ В КОНЦЕПЦІЇ П. СОРОКІНА

© Грабовська О.Р., 2005

Робота містить загальну характеристику концепції соціокультурних криз

П. Сорокіна. Проаналізовано відмінність ідеаціонального, чуттєвого та ідеалістичного типів культури та зв’язок їх зміни з загостренням соціальних конфліктів.

Розглянуто бачення П. Сорокіна щодо шляхів запобігання та подолання криз.

The article contains the whole characteristic of the P. Sorokin's conception of the social and cultural crisis. The distinction between the ideational, sensitive and idealistic types of the culture and its changes connection with the social conflicts growing had analyzed. The P. Sorokin's vision of the ways of crisis prevention had examined.

Постановка проблеми. З приходом нового тисячоліття, свідомо чи ні, вкотре актуалізуються питання про майбутнє земної

цивілізації: війни, катастрофи, зміщення центрів на політичній карті світу – всі ці характерні ознаки перелому віків змушують

людство в черговий раз замислитись над системою цінностей, що панують в суспільстві. Саме в такий час варто озирнутися назад та звернутися до спадщини мислителів минулого століття, котрі з дивовижною точністю передбачили процеси, що відбувалися в історії. До таких видатних мислителів належить і Питирим Сорокін – соціальний філософ російського походження, автор десятків статей та монографій, присвячених аналізу кризових явищ в суспільстві. Особливо актуально звучать ідеї П. Сорокіна в сучасній Україні – державі, розташованій в центрі Європи, в зоні перетину геополітичних та гео економічних інтересів, що, відповідно, накладає на українських вчених обов'язок налагодження діалогу культур, одночасно із вирішенням проблеми власної самоідентифікації в період глобалізації. У суспільстві, що трансформується, вже не спрацьовують колишні стереотипи та рецепти дії, відчувається нагальна потреба у ґрунтовному переосмисленні ціннісних установок, у світоглядній переорієнтації особистісної та суспільної свідомості.

Як свідчать **результати попереднього аналізу наукових досліджень**, пов'язаних із вивченням творчості П. Сорокіна, основна увага в публікаціях останнього часу приділяється оцінці власне соціологічного аспекту творчості філософа та його значення для розвитку соціологічної науки. Зокрема, слід відзначити ряд публікацій Ю.В. Яковця, В.В. Сапова, Б.В. Джонстона, В. Джеффріса, в яких аналізується творчість П. Сорокіна як теоретика соціології, а також матеріали Міжнародного наукового симпозіуму “П. Сорокін та соціокультурні тенденції нашого часу”, в яких дається оцінка наукової спадщини мислителя та її значення для розвитку соціологічної науки. У той самий час, вчення П. Сорокіна відображає тенденцію сучасної соціальної філософії до пошуку спільної основи людства, факторів спадковості та поступального руху історичного процесу. Об'єктивне вивчення історії та формування досвіду в період зростання насильства у світі дало можливість П. Сорокіну зробити ґрунтовний аналіз суспільних систем та виявити основу їх функціонування, а також здійснити прогноз подальшого розвитку соціуму. Тому **метою цієї роботи** є аналіз концепції соціокультурних криз Питирима

Сорокіна, їх причин, динаміки та шляхів подолання.

1. Загальні зауваження

У 1937 р. в своїй програмній роботі “Соціальна і культурна динаміка” Сорокін стверджував, що причиною кризи будь-якого суспільства є процес занепаду домінуючого в ньому типу культури. Аналізуючи соціокультурну ситуацію свого часу, Сорокін звертає увагу на складний перехідний період, в який вступило людство. Описуючи явища першої половини ХХ ст., в роботі “Криза нашого часу” він говорить: “Це не просто економічні чи політичні розлади, криза охоплює одночасно майже усю західну культуру і суспільство, усі їх головні інститути. ...ця криза полягає в розпаді основоположних форм західної культури і суспільства останніх чотирьох століть” [5, с. 429]. Проте криза культури в Сорокіна не означає занепаду цивілізації, як це має місце, наприклад, у Шпенглера. Навпаки, ця криза є закономірною і повинна призвести до виникнення вищих типів суспільства та культури, в рамках яких відбудеться переоцінка основних цінностей та радикально зміниться поведінка людей.

Критикуючи лінійні концепції соціокультурного розвитку, Сорокін розглядає історію як послідовну зміну окремих соціокультурних систем, кожна з яких має в своїй основі головну цінність, що визначає подальше формування і перебіг суспільних явищ. В основі характеристики соціокультурних типів лежить епістемологічний принцип, згідно з яким соціальна група організовує реальність, формує свої інститути та створює культуру.

2. Типологія соціокультурних систем

Сорокін виділяє три основні типи соціокультурних систем, які змінюють один одного і охоплюють одночасно багато суспільств.

Перший тип – **ідеаціональна культура** (*ideational*), прикладом якої може бути середньовічне європейське суспільство. Головною цінністю ідеаціональної культури є надчуттєві духовні цінності, поклоніння Абсолюту, Богів чи Ідеї. Формування остаточної реальності в ідеаціональних культурах відбувається на основі концепції існування нематеріального вічного буття. Духовні потреби визнаються

пріоритетними і реалізуються через надчуттєві чи інтуїтивні здібності. Ідеаціональна істина – це істина віри, вона непогрішима і здатна дати адекватне уявлення про світ. Ідеаціональна істина відкривається за допомогою містичного досвіду, прямого одкровення, божественної інтуїції (власне, інтуїцію Сорокін цінував особливо високо, вважаючи, що за її допомогою здійснено переважну більшість відкриттів). В ідеаціональній ментальності виділяють дві її форми. Це – аскетичний ідеаціоналізм, спрямований на повне злиття з Абсолютом шляхом цілковитого відсторонення від світу, та активний ідеаціоналізм, покликаний реформувати світ відповідно до духовних цінностей та донести своє бачення Абсолюту до якомога ширшої аудиторії.

Філософія цього часу концентрується на тій самій проблематиці, що й релігія та теологія (проблемі Бога), етика і право розвивають тези релігійних заповідей, архітектура, скульптура, музика, живопис носять релігійний характер. Релігія контролювала навіть економічні відносини. (Наприклад, заборона позичати гроші під відсотки, закладена в Новому Завіті.) Подібні явища спостерігались в Брахманській Індії, Китаї за часів правління Лао-цзи, Греції VIII – VI ст. до н. е.

Наступний тип культури – *чуттєва культура (sensate)*, головною цінністю якої є чуттєвість. В цьому типі переважають емпірично-чуттєве сприйняття та оцінка дійсності переважно з утилітарної та гедоністичної точки зору. Тут провідним є твердження про доступність реальності для наших відчуттів та заперечення існування надчуттєвого. Людські потреби визнаються суто фізичними і кожен здатен їх задовольнити за допомогою освоєння довкілля. Чуттєва істина – емпірична, центральна теза – істина осягається шляхом індукції та експерименту. Аналізуючи процес пізнання, Сорокін стверджує, що емпіричний аспект реальності осягається нами за допомогою органів чуттів та допоміжних інструментів: мікроскопа, телескопа тощо, а наука займається насамперед (хоча і не винятково) пізнанням цього чуттєвого аспекту. Раціональний аспект дійсності осягається передусім нашим розумом: математичним і логічним мисленням в усіх його раціональних формах. Що стосується пізнання надраціонального та надчуттєвого

аспектів, то воно можливе лише за допомогою інтуїції.

Чуттєва культура протилежна до ідеаціональної. Сорокін виділяє три її форми: активну, пасивну та циклічну. Активна чуттєва ментальність прагне задовольнити потреби шляхом зміни фізичного та культурного середовища. Прикладом функціонування такої культури є діяльність видатних вчених, котрі присвятили себе пошукам нових механізмів та технік перетворення середовища. Пасивна чуттєва ментальність спрямована виключно на використання фізичного та культурного світу, на споживання ресурсів, не здійснюючи жодних намагань щодо пошуків способів їх відновлення. Нарешті, циклічна чуттєва культура – це культура, позбавлена видимих цінностей і спрямована на використання всіх відомих способів отримання задоволення. Періодами розквіту чуттєвої культури є греко-римська цивілізація III–IV ст. н. е., тобто період її занепаду, і західна культура останніх п'яти століть, починаючи з епохи Нового часу.

Третій тип – *ідеалістична культура (idealistic)*, котра являє собою певний синтез чуттєвого та ідеаціонального типів. Вона притаманна культурі епохи Відродження. Це культура, що ґрунтується на істинах розуму, котрий синтезує надраціональний, надчуттєвий, раціональний та сенсорний аспекти. Ідеалістична істина – це синтез ідеаціональної та чуттєвої істин, здійснений розумом.

Як наголошує Сорокін, в основі зміни суперсистем лежить зміна пануючої істини. “Чуттєва істина крито-мікенської цивілізації поступилася місцем грецькій ідеаціональній істині VIII – VI ст. до н. е., а вона, своєю чергою, – ідеалістичній істині V ст. до н. е. Прийшовши їй на зміну, чуттєва істина знов неподільно панує в період з III ст. до н. е. по IV ст. н. е. Потім наступили століття домінування істини християнства з VI ст. по XII ст. У XIII ст. ідеалістична істина знов переважає, проте недовго, її замінила третя фаза чуттєвої істини, що утвердила свій вплив з XVI ст. і до нашого часу” [5, с. 474].

Далі Сорокін стверджує, що жодна із трьох істин не може дати абсолютного знання, кожна система істин є частково правильною і частково хибною. “Якщо одна із систем прагне зайняти монополістичні позиції і витіснити

інші істини, то частка “хибного” в ній збільшується за рахунок зменшення частки істинного, приносячи збитки достовірності інших систем” [5, с. 479]. У таких випадках люди все більше усвідомлюють, що їхній спосіб пізнання є надто вузьким для пояснення важливих аспектів життя, відповідно його доцільність все частіше піддається сумніву. З часом виникає необхідність пошуку нових засобів освоєння світу. Труднощі для пізнання, які при цьому виникають, призводять до практичних труднощів і, зрештою, – до зміни пануючої системи істини і відповідно до зміни суперсистеми. Проблема полягає лише в тому, що зміна згаданих трьох типів культури з відповідними їм способами пізнання може відбуватись вічно, не наближаючи нас до істини.

3. Чинники виникнення соціальної кризи

Своєрідність кожної соціокультурної системи втілюється в праві, мистецтві, науці, релігії, структурі суспільних відносин. Проте в кожній системі, поряд із здатністю до змін, закладений і механізм саморуйнування. В процесі розвитку системи всередині неї розвиваються і контртенденції, зміцнення яких на певному етапі спричиняє руйнацію старої системи і появу нової. Власне ця радикальна зміна переважно супроводжується кризами, війнами та революціями. Сорокін проголошує “принцип поляризації”, згідно з яким тенденція до морального занепаду та егоїстичної інтерсуб’єктивної поведінки інтенсифікується в періоди загострення суспільних криз. В ці періоди поведінка більшості спрямована на задоволення власних потреб, в той час, як меншість орієнтована на альтруїстичну активність. На початкових стадіях кризи переважає негативна поляризація, яка на завершальній стадії кризи та після її закінчення переростає в позитивну.

Свою гіпотезу взаємозв’язку культурних криз та загострення соціальних конфліктів Сорокін обґрунтовує, спираючись на історичний аналіз військових конфліктів. Зокрема, в роботі “*Забутий фактор війни*” (1938) він протиставляє свою концепцію теоріям, що існували на той час. Сорокін вказує на велику кількість різноманітних, часом неймовірних

причин, що висувують різні дослідники: від плям на Сонці до філософських абстракцій на кшталт Долі. Насправді така різноманітність свідчить, на думку автора, лише про відсутність дійсного знання проблеми. Погіршує стан речей і внутрішня несумісність багатьох теорій. Зокрема, він наводить приклад теорій Стеннінга та Дікінсона, котрі вказують на економічну причину війни і в той самий час стверджують, що з економічної точки зору війна себе не виправдовує, чи концепцію Коула, котрий зводить причини до економічного імперіалізму та суперництва і, як засіб проти війни, пропонує соціалізм, не пояснюючи, як він може усунути економічне суперництво [4, с. 4].

Іншим недоліком існуючих теорій, на думку Сорокіна, є широке використання під час дослідження соціальних криз принципу так званої множинної каузації. Він полягає в тому, що, підкреслюючи певну причину війни, автори зрештою спираються на поєднання множини чинників. Сорокін наводить приклади теорій О. Хакслі, Дж. Стемпа, Дж. Форда, А. Солтера, А. Джонстона та ін. Вказуючи на популярність множинної каузації, він, поміж тим, зауважує, що цей принцип не є таким беззаперечним, як це може видатися, та має певні логічні недоліки. Зокрема, досить часто має місце занесення до одного ряду чинників, які належать до принципово різних рівнів явищ та є абсолютно несумірними. Наприклад, неможливо оцінити за допомогою будь-якого способу порівняння таких чинників, як універсальний закон боротьби за існування, стадний інстинкт, страх і жадобу влади, плями на Сонці, економічні та релігійні чинники, оскільки не існує єдиної одиниці виміру. Отже, Сорокін приходить до висновку про логічну неприпустимість використання множинної каузації. Більше того, навіть у разі уникнення цієї логічної помилки, формули множинної каузації, на думку Сорокіна, не дають конкретного критерію вибору реальних причин з-поміж великої кількості подій, що мали місце безпосередньо перед війною чи на її початку. Сорокін вважає, що такий перелік не має ніякої пізнавальної цінності і взагалі не може вважатися завершеним. На завершення критики існуючих теорій війни, Сорокін вказує на те, що лише окремі з них використовують наявний

фактичний матеріал про війни для перевірки цінності цих теорій, хоча саме фактологічне підтвердження тієї чи іншої теорії виводить її з ряду догматичних припущень.

Свою гіпотезу виникнення конфліктів Сорокін будує, виходячи з аналізу системи соціальних відносин та культурних цінностей. Він вказує, що міжгрупові та внутрішньогрупові соціальні відносини можуть бути або добре інтегрованими, або неінтегрованими. Інтегровані та оформлені соціальні відносини передбачають наявність “правил гри” в соціумі, чіткий розподіл прав, обов’язків та функцій кожного члена групи чи сторони. Міжособистісні та міжгрупові взаємозв’язки в такому випадку відповідають конкретним нормам, які виступають орієнтирами. Аналогічні чіткі норми мають місце і в культурних системах. Вони вказують на те, що є істинним, а що є хибним, що має позитивну пізнавальну цінність, а що – негативну, які з цінностей є пріоритетними, а які мають другорядне значення.

З іншого боку, неінтегрований та неоформлений набір культурних цінностей означає відсутність чіткого розподілу прав, обов’язків та функцій, чіткої системи цінностей. Це є стан конфліктів, який виникає у випадках, коли стара система цінностей зруйнована, а нова ще не встановлена. Власне в такі періоди, за твердженням Сорокіна, і виникають соціальні конфлікти та війни. Розгортаючи цю гіпотезу, Сорокін стверджує, що значні зміни у внутрішньогруповій системі відносин та культурних цінностей спричиняють також зміни правил гри у міжгрупових відносинах, що підвищує шанси конфлікту між групами. Такі шанси подвоюються, якщо спостерігаються протилежні модифікації внутрішньогрупових відносин і систем цінностей взаємодіючих груп. Темп, глибина та масштаби конфліктів прямо пропорційні до темпу, глибини та масштабів змін в соціокультурній організації. Сорокін зауважує, що є теоретична можливість швидких модифікацій, які не порушують гармонії у взаємодії систем, проте такі випадки є скоріше винятком, аніж правилом.

Автор гіпотези ілюструє її за допомогою аналізу 967 воєн, що мали місце в історії Стародавніх Греції, Риму та країн Європи. Зокрема, він вказує на невелику кількість

конфліктів у Європі періоду середньовіччя – часу панування стабільної ідеаціональної культури. Починаючи з XIII ст., в Європі відбувається трансформація соціокультурного типу, з’являються зародки чуттєвої культури, одночасно починається занепад середньовічної феодальної системи відносин. У цей період спостерігається зростання кількості конфліктів, що тривають до XVII ст. – часу остаточного закріплення чуттєвого соціокультурного типу. Впродовж XVIII – XIX ст. в Європі знову спостерігаємо стабільність системи соціального устрою та цінностей, кількість конфліктів зменшується, особливо у другій половині XIX ст.

Повертаючись до аналізу ситуації першої половини XX ст., Сорокін наголошує, що це саме є період кризи чуттєвої культури, причому однієї з найбільших криз в історії людства. Наприкінці XIX ст. чуттєва культура і договірна капіталістична система проявляють перші ознаки розладу, які в XX ст. набувають величезних масштабів. Цю кризу культури, позбавленої абсолютних ідеалів і направленої на чуттєві задоволення та споживання, Сорокін пов’язував з розвитком матеріалістичної ідеології та експериментальної науки з одночасним занепадом духовних цінностей. Він зауважував, що за останній період панування чуттєвої культури людські знання і контроль над неорганічними й органічними явищами зросли більше, ніж за всю попередню історію людства. Проте зайняте відкриттями, винаходами і творчістю в області емпіричних наук і мирської краси, людство практично відкинуло пошук шляхів і засобів для свого морального росту і для контролю над своїми фізичними і тваринними пристрастями. Протягом цих століть у сфері моралі навіть спостерігається регрес людства порівняно з попередніми періодами історії. Таке порушення рівноваги у системі цінностей призвело, на думку Сорокіна, до вибуху індивідуального і групового егоїзму, а також до посилення і жорстокості міжособистісних і міжгрупових конфліктів.

Ще до Другої світової війни Сорокін назвав XX ст. найкривавішим століттям усієї історії західного світу. У 1938 році він писав: “Якщо сучасна абсолютно нестійка система соціальних відносин та культурних цінностей західного світу надалі залишиться такою ж

розхитаною або розхитування її посилиться, в майбутньому нам слід очікувати більш масштабних та кривавих війн” [4, с. 12]. Як показала історія, пророцтво збулось через рік.

4. Шляхи подолання суспільної кризи

Виходом з кризи, на думку Сорокіна, є розвиток нового типу культури, яка б ґрунтувалась на вищій інтегральній цінності, яку Сорокін вбачає в єдності істини, добра та краси. Він зауважує, що хоча кожна складова цієї цілісності має яскраво виражену індивідуальність, все ж вони невіддільні одна від одної: справжня правда завжди добра та красива; істинне добро завжди правдиве та красиве; а чиста краса завжди незмінно істинна і добра. Окрім того, що ці цінності є невіддільними, вони, на думку Сорокіна, ще й перетворюються одна в одну, подібно до того, як одна форма енергії може бути перетворена в іншу. Таким чином, основна історична місія людства полягає в збільшенні та вдосконаленні істини, краси та добра в людській природі, розумі, поведінці, ставленні до інших.

Шляхом до встановлення інтегральної системи цінностей є побудова інтегрального суспільства. Його основою повинно стати співробітництво, яке ґрунтувалося б на альтруїстичній любові та добровільному поєднанні релігії, філософії, науки та мистецтва в єдину систему вищих цінностей істини, добра та краси. Інтегральний тип суспільства повинен стати проміжним між соціалізмом та капіталізмом, поєднавши більшість позитивних ознак та позбавившись від дефектів обох систем. Наступним аргументом необхідності становлення інтегрального суспільства Сорокін вважає розвиток однотипної техніки та використання подібних технологій в різних суспільствах, що призводить до збільшення кількості спільних ознак різних країн світу, а, відповідно, сприяє швидшому формуванню інтегрального суспільства. Третій аргумент Сорокіна пов'язаний із зближенням духовних цінностей та ідеалів на основі науки, освіти, права, моралі.

В інтегральному сприйнятті реальності людина також осягається як інтегральна істота. Вона постає не лише емпіричним організмом та раціонально мислячою істотою, але й істотою надчуттєвою та надраціональною, одним із

творчих центрів Всесвіту. В основі інтегральної культури, на думку Сорокіна, насамперед повинна лежати інтегральна система пізнання, в якій для отримання істини використовуються чуття, розум та інтуїція. В такій ситуації усі три канали пізнання контролюють та доповнюють один одного, а знання про дійсність отримується не лише від вчених та мислителів, а й від видатних релігійних та моральних особистостей (Будда, Ісус, Конфуцій) та діячів мистецтва. Сорокін зауважує, що найбільші відкриття та винаходи людства були зроблені насамперед в моменти “божественного натхнення” за допомогою раціонального мислення, спостереження та експерименту.

Основним завданням людства, на думку Сорокіна, повинно стати забезпечення розуміння необхідності поширення альтруїстичної любові. Він вважає, що вона може покласти кінець агресивним нападам індивідів і груп один на одного, перетворити ворожі відносини на дружні, зробити реальний вплив на міжнародну політику й умиротворити міжнародні конфлікти. Такі твердження П. Сорокіна не відрізняються від загальноприйнятих гуманістичних поглядів. Проте для їх наукового підтвердження він провів аналіз життєписів 4600 святих та 500 американців, визнаних альтруїстами, та показав, що альтруїстична поведінка є цінною як для суспільства, так і для самої людини.

Висновки

Загалом, у своїй теорії суперсистем П. Сорокін показує вплив способу пізнання на суспільство в цілому, процеси і явища, які відбуваються в ньому. Вчений стверджує, що шанси зростання соціальних конфліктів підвищуються, коли проявляються тенденції до розвалу існуючої системи соціальних відносин та культурних цінностей, і навпаки. Запобігти соціальним кризам можна шляхом створення інтегральної культури, яка поєднувала б духовні та матеріальні цінності, причому наголошується на необхідності переваги перших. Ця інтегральна культура повинна спричинити фундаментальні зміни в суспільстві в бік більшого альтруїзму, реінтегрувати сучасну розхитану систему соціальних відносин.

Можна сперечатись про реальність створення інтегрального суспільства в світі,

який протягом століть розділяється на сфери впливу різних ідеологій. Проте, можливо, саме повернення до духовності здатне вивести людство із стану невизначеності, в якому воно перебуває вже протягом половини століття, а кроки до співпраці стануть фундаментом нового світу без війни. Час покаже, чи збудеться і це пророцтво Питирима Сорокіна.

1. Джонстон Б.В. Питирим Сорокин и социокультурные тенденции нашего времени // Социс. – 1999 – № 6. – С. 13–23. 2. Кузьменко В. Социальные и культурные циклы развития общества Питирима Сорокина, их роль в создании нового порядка цивилизаций на рубеже тысячелетий // Питирим Сорокин и

социокультурные тенденции нашего времени: Материалы Международного научного симпозиума. – М.-СПб., 1999. – 300–310 с. 3. Сорокин П. Главные тенденции нашего времени. – М., 1997. 4. Сорокин П. Забытый фактор войны // Социс. – 1999 – № 11. – С. 4–13. 5. Сорокин П. Кризис нашего времени // Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992. – С. 427–504. 6. Сорокин П. Общеизвестный учебник социологии: Статьи разных лет. – М., 1994. 7. Сорокин П. Таинственная энергия любви // Социс. – 1991. – № 9. – С. 121–134. 8. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций? // Полис. – 1994. – № 3. – С. 30–49. 9. Яковец Ю. Великие прозрения Питирима Сорокина // Социс. – 1999 – № 6. – С. 3–12

УДК 20.809

І.А. Бруханський

Національний університет “Львівська політехніка”

ЦІННІСНИЙ АСПЕКТ ПРОВІДНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

© Бруханський І.А., 2005

Аналізуючи дослідження тенденцій суспільного розвитку автор приходить до висновку, що новий тип раціональності сприяє появі нових ціннісних підходів до вирішення складних суспільних процесів, доводить можливість формування в Україні громадянського суспільства як основи відкритого.

Analysing researches of tendencies in social development the author arrives at a conclusion that a new type of rationality contributes to the emergence of new value approaches to the solution of complicated social processes and proves the potentiality for the formation of civil society in Ukraine as the basis for an open one.

Можна відверто сказати, що філософія виявилась недостатньо підготовленою до швидких змін у розвитку суспільних процесів, які відбулись за останні десятиріччя. Життя стрімко змінюється, а осмислення змін завжди йде з запізненням. Важливо вчасно осмислювати зміни, що відбуваються в різних сферах сучасного суспільства, і з'ясувати, чи не виникають тут нові життєві смисли і цінності, які потім стануть формами нового культурно-генетичного коду, що забезпечує новий тип цивілізаційного розвитку.

Актуальність проблеми. В останні роки різко підвищився інтерес до теоретичного

осмислення проблем розвитку сучасного суспільства як складної системи. Особливу актуальність цим проблемам надають, з одного боку, складні і суперечливі процеси, що відбуваються на теренах Східної Європи, а з іншого, – процеси соціальної трансформації, які пов'язані з переходом найбільш розвинутих країн до інформаційного суспільства. Незважаючи на принципові відмінності в розвитку цих суспільств, відбувається і дещо загальне, яке полягає в нелінійності (некласичності) самого процесу соціуму і, як наслідок, непередбачені зміни і наслідки, які вони породжують. Спроби осмислення таких змін не